

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Az új büntetésvégrehajtási és reintegrációs rendszer

Jelige: *kreditrab*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2025. január

2025.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	- 1 -
1. A reintegráció fogalma, jelentősége és működése.....	- 1 -
2. 2013. évi CCXL. törvény aktuális módosításai	- 7 -
2.1. Kockázatelemzési- és kezelési rendszer.....	- 9 -
2.2. Ötfokozatú kategóriarendszer.....	- 11 -
2.3. Kreditrendszer	- 14 -
2.4. A Módtv. -vel kapcsolatosan felmerülő aggodalmak	- 17 -
3. A szabályozások büntetőeljárással való kapcsolata.....	- 20 -
Konklúzió	- 24 -
Irodalomjegyzék	- 27 -

Bevezetés

A 2024-es év elején lépett hatályba egy olyan törvénymódosítás, ami alapjaiban változtatja meg a büntetésvégrehajtási és reintegrációs rendszert Magyarországon. Egy ilyen jellegű módosításra már régóta megvolt az igény, amit alátámaszt az egyre gyakrabban tárgyalt témák a börtönök túlzsúfoltságáról, valamint a bűnismétlők arányának stagnálásáról. Emellett rendszeresen beszédtem a büntetésvégrehajtási intézetekben tapasztalható rezsimrendszer bonyolultsága, átláthatatlansága és az ebből adódó célszerűtlensége. Ezen problémák kiküszöbölésére igyekezett a Kormány a rezsimrendszer teljes leváltásával egy átláthatóbb és progresszívebb, egyéniesített rendszerre.

A dolgozatban a reintegráció céljának a vizsgálatát, az új szabályozás bemutatását, az azzal felmerülő kérdéseket és annak a reintegráció céljának megvalósítására való alkalmasságát szeretném körüljárni. Különös figyelmet fordítva az új szabályozásnak a büntetéskiszabásra gyakorolt közvetlen vagy közvetett hatására. Mindezt a jogszabályok egyéni elemzésével, valamint a témában felmerült vélemények felhasználásával kívánom megvalósítani. A téma frissességéből adódóan kevés forrás áll rendelkezésre, így nagy hangsúlyt fektetek az egyéni véleményre, melyeket szigorúan jogi és célszerűségi érvekkel kívánok alátámasztani, a gyakorlati megvalósulást csak említőleg érintve.

1. A reintegráció fogalma, jelentősége és működése

Mindenekelőtt tisztázni érdemes a reintegráció fogalmát és annak szerepét a büntetésvégrehajtás körében. Amikor reintegrációról beszélünk, akkor a kifejezés magába kell, hogy foglaljon minden olyan programot, tevékenységet, mely elősegíti, támogatja a társadalomba történő visszailleszkedés hatékonyságát, a visszaesés esélyének minimalizálását, vagy akár kizárását is. A reintegráció célja, hogy az elítélt a szabadságvesztés büntetésének letöltését követően a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban vissza tudjon illeszkedni a társadalomba, boldoguljon a munkavállalással, a közösségi programokon való részvétellel. Kifejezetten fontos célja az is, hogy a társadalom befogadja az elítéltet és előítéletmentesen tudjon teret adni annak, hogy az elítélt a közösségbe beilleszkedjen és hasznos tagja lehessen, jogkövető tagjává válhasson. Ezt a célt, mint a szabadságvesztés végrehajtásának célját már a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) is kiemelte.¹ Az

¹ Bv. tv. 83. § (1) bekezdés

elítéltek reintegrációs tevékenységét a végrehajtásért felelős szerv az elítéltek munkáltatása, munkaterápiás foglalkoztatása, továbbá általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatása, felsőfokú tanulmányok végzése, szakképzése, szakmai gyakorlat megszerzése, valamint egyéb reintegrációs programok által biztosítja.²

A reintegráció fontosságát és nélkülözhetetlenségét bűnmegelőzési szempontból jól írja le Nagy Anita, miszerint: „Évszázados tapasztalatok szerint, az a börtön, amely csak az elvonásokra, a minél szigorúbb, keményebb rezsimre, a fogvatartottak mély alávetésére, megalázására vagy csupán megőrzésükre helyezi a hangsúlyt, a korszerű büntetés-végrehajtástól elvárható legkevesebb eredményességre sem számíthat. Ellenkezőleg, az ebből a börtönből szabaduló elítéltek többsége elsívárosodott, elszemélytelenedett, és inkább növekvő, dacos agresszivitással rendelkeznek.”³

A szabadságvesztéssel szükségszerűen vele jár, hogy a fogvatartottak egy kizárólag a fogvatartásukra mesterségesen létrehozott világban létezhetnek, folyamatos kontroll és felügyelet alatt. Minden tevékenységük szigorúan meg van szervezve, hogy ezzel minimalizálják az esetleges további jogsértő tevékenységeket. Erre szükség is van, hiszen az intézetben fogvatartott elítéltek fokozott kockázattal rendelkeznek, hiszen már az ottlétük is igazolja, hogy követtek már el bűncselekményt korábban is. Emellett az emberi természetes szabadságvágy is arra ösztönözheti a fogvatartottakat, hogy szökést kíséreljenek meg. Az ilyen kontrollált és korlátozott életmód a külvilágtól teljesen eltér. Így a gondolkörük és problémáik specifikusak, szűk körben mozognak, a legjelentősebb számukra az idő múlásának várása.⁴ Emiatt a tartós kirekesztettség miatt gyengül a fogvatartottak önértékelése, önbecsülése, önálló életvitelre való képessége, valamint a kommunikatív képessége.⁵ A szabadságvesztés végrehajtása tehát reintegrációs tevékenység nélkül megnehezítené a büntetés kitöltése utáni visszailleszkedést, így a büntetésen túlnyúló, akár élethosszig tartó hátrányt jelentve a fogvatartottnak. Ez szembe menne a szabadságvesztés végrehajtásának korábban említett céljával. Nem csak az elítéltek későbbi élete lenne ezáltal megnehezítve (ami akár egy aránytalan büntetést jelenthet a számára, hiszen a kiszabott büntetése kitöltése után is

² Bv. tv. 83. § (3) bekezdés

³ NAGY Anita: *A reintegráció, a reintegrációs őrizet és a kötelező kegyelmi eljárás eredményessége*, Miskolci Jogi Szemle 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám), 394-406.

⁴ MIKLÓSI Márta: *A büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységeinek új rendszere*, Iskolakultúra, 26. évfolyam, 2016/5. szám, Debrecen, 48-62.

⁵ BURIK Mónika (2011): *A magyar és külföldi büntetés-végrehajtási intézetek pénzügyi és gazdasági tevékenységének összehasonlítása*. Doktori értekezés. Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron.

nehézséget okozna neki a korábbi elítélt mivolta), hanem a közösségbe is bekerülnek olyan kitaszított és társadalmi élettől elszokott egyének, akik megnehezíthetik a közösségi életet. Kompetenciájának és kommunikatív képességeinek hiánya miatt megnehezülhet a munkavállalás, így értékes munkaerő eshet ki, melyet ellenkező esetben a társadalom igénybe tudna venni. Ebből adódóan a munka hiánya miatt nélkülözésbe süllyedhet az egyén, ami egy újabb faktorként szolgálhat az újbóli bűnelkövetéshez. Ezzel a körforgással megnövekedik a bűnözés, csökken a közbiztonság és a jólét. Emiatt elengedhetetlen tehát minden fogvatartott esetében a reintegrációs tevékenység, aminek következtében mind az egyén, mind a közösség érdekei megfelelően érvényesülhetnek.

A reintegrációs céloknak az eléréséhez természetesen szükség van olyan programokra és tevékenységekre, amik ezt hatékonyan el is érhetik minden fogvatartott esetében. A mai felfogás szerint az ilyen reintegrációs programok a szabadságvesztés teljes időtartama alatt szerves részét képezik a büntetésvégrehajtásnak.⁶ Ennek a megvalósítása érdekében a büntetésvégrehajtási szervezetek külső intézményekkel együttműködve igyekeznek felépíteni egy olyan rendszert, ami a társadalomba való visszailleszkedésnek minden aspektusából kínál tevékenységeket. A reintegráció azonban nem csak az intézeten belül, hanem a büntetés kitöltését követően is tart, így ez egy büntetésvégrehajtáson túlnyúló folyamat. Emellett a reintegráció nem csak egy folyamat, hanem reintegrációnak nevezzük együttesen az elérendő célt is, a szabaduló fogvatartott közösségi elfogadását.⁷ Ez nemcsak lehetőség, hanem kötelesség is, hiszen törvény írja elő, hogy „a büntetésvégrehajtási-szervezet a jogszabályok keretei között együttműködik a fogvatartás körülményeinek a figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult börtönmissziókkal és egyesületekkel, az ilyen tevékenységet ellátó vallási közösségekkel, alapítványokkal, oktatási intézményekkel és személyekkel.”⁸

A reintegrációs programokat tekintve számos területen igénybe lehet őket venni. A munkaerőpiaci hasznosítás és az önfejlesztés szempontjából talán az oktatási és képzési tevékenységek a legfontosabbak. Azonban kiemelendő még a fogvatartottak művelődésének, vallásgyakorlásának, foglalkoztatásának, egészségügyi és szociális ellátásának a lehetősége is.

⁶ KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer, ABSz, 2024/1., 16-23.

⁷ ALBERT Fruzsina, BÍRÓ Emese: *A sikeres reintegráció, Életeretek a börtönön innen és túl*. Szubjektív reszocializációs esélyek, 2015, 143-167.

⁸ 1995. évi CVII. törvény 13. § (1) bekezdés

Ezen felül speciális nevelési programok is igénybe vehetők, amik egyes kompetenciáknak a fejlesztése érdekében, vagy indulatkezelő, konfliktuskezelő, álláskereső, kommunikációs, problémamegoldó, életvezetést segítő, drogprevenciós, magatartás-szabályozó, önismeret-fejlesztési tréningek formájában valósulnak meg. A szabadidős tevékenységek is jelentősek, hiszen „a bv. intézetek által felkínált különféle szabadidős tevékenységek megfelelő szervezése, a lehetőségek megteremtése a fogva tartás rendje és biztonsága szempontjából is kiemelkedő jelentőségű, hiszen a rendkívüli események – köztük az egymás vagy a személyzet tagjának sérelmére elkövetett, gyakran bűncselekményt is megvalósító fegyelemsértések – számát csökkentheti, ha az elítélt hasznosan és hatékonyan használja fel a szabadidejét.”⁹ A programok rendkívül változatosak is lehetnek, valamint olyan területekre is összpontosíthat, mint az újrahasznosítás, kertészkedés, vagy novellaírás, amelyekkel fejleszthető a fogvatartottak személyisége, változatosan tölthetik ki hétköznapijait és szélesedhet az érdeklődési körük.¹⁰ Nagyon fontos továbbá a szabadulás utáni pártfogói tevékenység, valamint a hajléktalan szabadulók esetében a szabadulók kérelmükre történő segélyezése és lakhatást biztosító szervezetekkel való kapcsolattartása.¹¹

Egy sikeres reintegrációs rendszer megvalósításához érdemes a fogvatartottak vágyait, jövőképét és hozzáállását is meghallgatni. E tekintetben a fogvatartottak legnagyobb aránya teljesen szerény, reális elvárásokkal rendelkezik: szabadulásuk után mindössze lakhatást, családot, és az ezt fenntartó stabil munkahelyet szeretnének.¹² Előremutató tehát az, hogy a mai reintegrációs törekvések is leginkább az ilyen területekre összpontosítanak. A reintegrációs őrizet jogintézménye segíti a saját háztartás vezetéséhez való hozzászokást, a fogvatartottak külső- és intézménybeli munkáltatása segíti a munkavállalást és a pénzkeresést, a fogvatartottaknak nyújtott oktatás és szakképzés pedig megfelelő képzettséget és végzettséget biztosít a szabadulás utáni munkahelykereséshez. Így megállapítható, hogy a fogvatartottak igényeinek és a megélhetés megteremtési minimumának is megfelelnek a ma igénybevehető reintegrációs programok.

A reintegrációs célok megvalósítása érdekében azonban nem elég a lehetőséget megadni. Ahhoz, hogy a társadalomba való visszailleszkedés megvalósulhasson, szükséges a programok kedvező hatásának a kiváltása is. Ez alatt nem arra gondolok, hogy a programok mennyiben

⁹ KOVÁCS Mihály: *A foglalkoztatás és a szakmaképzés jelentősége a büntetés-végrehajtás reintegrációs feladataiban*, Börtönügyi Szemle 2019/3., 19-33.

¹⁰ BARBALICS Nikolett: *Fogvatartotti programok a reintegráció jegyében*, Börtönügyi Szemle 2015/4., 69-75.

¹¹ NOVÁK Zoltán: *A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben*, Börtönügyi szemle, 2004., 23. évf. 4. sz., 47-58.

¹² ALBERT F., 2015.

alkalmasak a kedvező hatás kiváltására elsősorban, hanem a résztvevő fogvatartottak együttműködési hajlandóságára. Sok fogvatartott ugyanis vagy nem vesz részt ezeken a programokon, vagy ha a részvétel kötelező is, az aktív közreműködése hiányzik. Sőt mi több, egyes fogvatartottak magaviselete kifejezetten megnehezíti a többi fogvatartott számára a részvételt. Ezt számos dolog kiválthatja, mint a fogvatartottak jelentős részének az oktatással való rossz tapasztalata, az alulmotiváltságuk, vagy a személyiségük adta nehéz és agresszív természetük.¹³ Így tehát a reintegráció sikerességéhez szükséges szabályozni, hogy az adott fogvatartott kockázata alapján milyen programokon, milyen gyakorisággal vehet részt. Más szóval a reintegráció sikerességének egyik kulcsponjtja, hogy felmérjék az egyének hajlandóságát és kockázatát, és ez alapján határozzák meg a reintegrációs tevékenységüket. A magas kockázatú fogvatartottak így csak kevés, vagy semmilyen társadalmi érintkezéssel, valamint alacsonyabb kockázatú fogvatartottakkal való korlátozott érintkezéssel járó programokon vehetnek részt. Ezzel szemben az alacsony kockázatú fogvatartottak magas társadalmi érintkezéssel járó programokon vehetnek ezáltal részt, hiszen számukra ez a leghasznosabb a reintegrációjuk szempontjából, ugyanis nem jelentenek különösebb veszélyt.

Azonban nem mehetünk el egy fontos tényező mellett. Bár a kezdetben magas kockázatú fogvatartott számára korlátozott a reintegrációs tevékenység, a szabadságvesztés végrehajtásának célja az ilyen fogvatartottak esetében is a társadalomba való visszailleszkedés és a jogkövető életre nevelés. Amennyiben éveken keresztül arra vannak kényszerítve, hogy elkülönítve kezeljék, a társadalomtól teljesen elzárva, abban az esetben ezen cél elérése jelentősen nehezebb. Azonban az emberi természethez tartozik a fokozatos javulás és tanulás. Az ilyen elítélteknek is meg kell adni a lehetőséget arra, hogy bebizonyítsák a képességüket a társadalomba való visszailleszkedésre. Indokolt a rendszeres felülvizsgálata az elítéltek kockázatának és magaviseletének, így amennyiben javuló tendenciát mutatnak, fokozatos enyhítésekkel szabadabban, a közösségi tevékenységekbe jobban bevonva lehet őket kezelni. Ezáltal a legnehezebb természetű fogvatartottból is ugyanolyan hasznos és jogkövető állampolgár válhat, mint a legalacsonyabb kockázatú fogvatartottból.

A reintegráció kifejezés egyúttal feltételezi az elítélt esetében a társadalomba való integráltságot a szabadságvesztést megelőzően, más szóval azt sugallja, hogy az elítélt a börtönbüntetésének következtében veszítette el a társadalomba való beilleszkedését, azonban ez egy helytelen következtetés lehet, hiszen köztudott, hogy az elkövetővé válást mennyire elősegítik a

¹³BROSENS, D., DONDER, L., DURY, S. ÉS VERTÉ, D. (2015): *Barriers to Participation in Vocational Orientation Programmes Among Prisoners*. Journal of Prison Education and Reentry, 2. 2. sz. 9–22.

különböző társadalmi, gazdasági, kulturális nehézségek, a kirekesztettség¹⁴, így az elkövetők jelentős hányadának esetében a társadalommal való megfelelő együttműködés és együttélés soha nem is volt jelen.¹⁵ Az ilyen esetekben a társadalomba való beilleszkedés nehezebb feladatnak is bizonyulhat, éppen emiatt különösen fontos a sikeres „reintegráció”, hogy megelőzzék a korábbi elkövetés során felmerült körülményeket, ezzel megakadályozva a bűnismétlést. Azért kell fokozott hangsúlyt fektetni erre, mert az elkövetők, akik a bűnelkövetés előtt nem voltak a társadalomból kirekesztve, azokkal szemben nem jelent a reintegráció akkora garanciát, hiszen a társadalomba való illeszkedésük korábban sem gátolta meg őket a bűnelkövetésben. Ezzel szemben a korábban kirekesztett bűnelkövetők esetében az integráltság megszüntetheti a jövőbeni bűnelkövetési motivációt.

Fontos megemlíteni azt is, hogy bár bevett szokás a kezelést, a rehabilitációt, a reintegrációt és a reszocializációt egymás szinonimáiként használni a büntetésvégrehajtásban, azonban Szabó Judit már 2012-ben rámutatott, hogy a fogalmak között nincs teljes átfedés, legfeljebb hasonlóság: „... a reszocializáció a rehabilitáció és a reintegráció folyamataiból áll. Előbbi az elkövető testi, lelki és szellemi állapotát hivatott javítani a bűnismétlés esélyének csökkentése érdekében, és a büntetés-végrehajtás során zajlik, míg utóbbi túlmutat a zárt intézmény keretein, és a volt elkövető társadalomba történő visszailleszkedését célozza. A rehabilitáció folyamata magában foglalja azokat a célzott kezelési programokat és egyéb – a testi, lelki és szociális integritást biztosítani szándékolt – beavatkozásokat, amelyek például az attitűdök, az értékek és egyéb pszichológiai tényezők befolyásolása révén csökkentik a bűnismétlés valószínűségét, és amelyek ezáltal hozzájárulnak a későbbi sikeres reintegrációhoz.”¹⁶

Emiatt érdemes tisztázni pontosan mi is a különbség az elsődleges és másodlagos szocializáció (reszocializáció) között. Az elsődleges szocializáció vagy gyermekkori szocializáció általában az élet korai szakaszában jelenik meg, a felnőtté válás folyamatának a része, ami függ különböző biológiai és szociális tényezőktől. Ebben szerepet játszik a család, a nevelési környezet, a gének, esetleg különböző egészségügyi állapotok is. Az elsődleges szocializáció bármely okból történő „félrecsúszásának” az eredménye lehet a társadalmi kirekesztettség, ami a bűnelkövetéshez vezethet. Így következik tehát a másodlagos szocializáció, ami általában a büntetésvégrehajtás során jelenik meg. Ennek a célja az elsődleges szocializáció

¹⁴ BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós: *Kriminológia*, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, 124.

¹⁵ ALBERT F., 2015., 143.

¹⁶ SZABÓ Judit: *A bűnelkövetők rehabilitációjának meghatározó irányzatai a nemzetközi szakirodalom tükrében*, *Alkalmazott Pszichológia* 2012/2, 73-88., 73.

hiányosságainak a pótlása, a hibák korrekciója, aminek a várható eredménye a társadalmi kirekesztettség megszűnése, az antiszociális életmód elhagyása és ennek következtében a bűnelkövetés megelőzése.¹⁷

Összefoglalva tehát a büntetésvégrehajtási-rendszer hatékonyságához annak biztosítania kell többek között a változatos reintegrációs programokon való részvételnek a lehetőségét, az egyéniesítést (és ez alapján az egymástól elkülönítést), valamint a javulás megfelelő értékelését. A következőkben azt kívánom megvizsgálni, hogy az új szabályozás ezek megvalósítására mennyiben alkalmas.

2. 2013. évi CCXL. törvény aktuális módosításai

A büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról szóló *2023. évi XCVII. törvény* (továbbiakban: Módtv.) tartalmazta a Bv. tv. szóban forgó módosításait. A módosítások 2024. március 1-én léptek hatályba, így kellő időt biztosítottak az érintett intézeteknek és hatóságoknak az alkalmazkodáshoz. A Módtv. két legfontosabb módosítása a szabadságvesztés végrehajtási rendjének egy egyszerűbb, *ötfokozatú kategóriarendszerre* való átváltása az eddigi végrehajtási fokozatonkénti három-három végrehajtási rezsim helyett, valamint új motivációs eszközként a *kreditrendszer* bevezetése.

Első körben érdemes tisztázni a korábbi „rezsim” és az új „kategória” közötti különbséget. A Bv. tv. korábbi értelmező rendelkezéseiben a rezsim: „az egyéniesítés alapelvehez igazodó, az elítéltre vonatkozó reintegrációs célok megvalósítását biztosító végrehajtási környezet, amelyet e törvény vagy annak céljaival összhangban a bv. szervek vezetői hoznak létre¹⁸”. A módosítást követően azonban a rezsim kifejezést felváltotta a *kategória*, amely: „az egyéniesítés alapelve alapján működtetett végrehajtási környezet, amely igazodik az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatahoz, magatartásához, együttműködési készségéhez, és amely az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával szolgálja az egyéni bűnmegelőzési célok megvalósítását.¹⁹” A két fogalom egyes pontjaiban szinte teljesen megegyezik. Így tehát mindkettő az egyéniesítés elvéhez köthető és mindkettő egy végrehajtási környezetet jelent. Megfigyelhető azonban néhány változtatás, ami élesen elkülöníti a két fogalmat.

¹⁷ BOLGÁR Judit: *A reintegráció fogalmi megközelítése a deviancia jelentéstartalmán keresztül*, Börtönügyi Szemle 2018/1., 5-18., 8-9.

¹⁸Bv. tv. 82. § 6. pont (2024.II.29.-ig hatályos)

¹⁹ Bv. tv. 82. § 6. pont (2024.III.1.-től hatályos)

Elsősorban a kategória sokkal közelebb áll a fogalom alapján az egyéniesítés alapelveéhez. Míg a rezsím csak igazodott az egyéniesítés alapelveéhez, addig a kategória ezen alapelv alapján működik. Meglátásom szerint a jogalkotó nagyobb hangsúlyt szeretett volna helyezni az egyéniesítésre, mint az korábban volt, amellyel kiemeli az alapelv fontosságát a büntetésvégrehajtás hatékonyságában.

A fogalomból továbbá kikerült az a mozzanat, hogy ezt a végrehajtási környezetet a bv. szervek vezetői hozzák létre. Ezzel véleményem szerint a jogalkotó csökkentette a bv. szervek szerepét ezen végrehajtási környezet megteremtésében, ezzel egy egységesebb rendszert létrehozva. Így jobban biztosítható és ellenőrizhető a bv. szerveken belül működtetett végrehajtási környezet, amely garanciát ad a fogvatartottak egyéniesített reintegrációs programjai megfelelő lefolytatásához. Nem gondolom azonban azt, hogy ezzel teljesen elvonnák a bv. szervek kezéből a végrehajtási környezet létrehozását. Csupán szigorúbb kereteket biztosít a törvény a bv. szerveknek az egyes kategóriák kialakításához és a kategóriákon belüli életvitelhez.

A kategória fogalma konkretizálja ezek mellett azt is, hogy mire tekintettel kell kialakítani a végrehajtási környezetet. Míg a rezsímnél a jogszabály csak annyit írt elő, hogy a jogszabállyal vagy annak céljaival összhangban kell létrehozni a végrehajtási környezetet, a kategória fogalma külön nevesíti, hogy ez a végrehajtási környezet *igazodik* az elítélt kockázatahoz és magaviseletéhez. Ezzel még egyszer hangsúlyt helyezve arra, hogy a kategória milyen szorosan kötődik az egyéniesítéshez és a fogvatartott egyéni szükségleteihez ahelyett, hogy sokkal nyitottabban a törvény általános elveihez igazítaná.

Álláspontom szerint az egyik legjelentősebb változtatás azonban, hogy kissé megváltozott az ezzel elérni kívánt cél. A rezsím még „reintegrációs célok” megvalósítását említette, míg a kategória már az „egyéni bűnmegelőzési célok” megvalósítását említi, még hozzá az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával. Meglátásom alapján itt a jogalkotó a reintegrációt már nem célként határozza meg, hanem eszközként. Más szóval a reintegrációs tevékenységeket (programokat) kell felhasználni arra, hogy egy másik célt el lehessen érni, nevezetesen az egyéni(!) bűnmegelőzési célokat. Itt ismét hangsúlyozza a jogszabály, hogy az elítélt tekintetében egyéniesített, egyedi célokat kell elérni, az elítélt ismételt bűnelkövetésének a megelőzését. Személy szerint egyetértek a reintegráció eszközként, a bűnmegelőzés pedig célként történő meghatározásával. A reintegráció célja ugyanis az elítélt felkészítését jelenti a társadalomba való visszailleszkedésre. Bár ez elősegíti azt, hogy az elítélt többé ne kövessen el bűncselekményt a jövőben, mégsem tartozik a konkrét céljai közé. Ebből kifolyólag szükséges külön hangsúlyt fektetni egy ilyen intézménynél arra,

hogy az érintett fogvatartott sikeres reintegrációjával egyetemben megvalósuljanak a bűnmegelőzési célok is.

2.1. Kockázatelemzési- és kezelési rendszer

Az elítéltek egyéni reintegrációs programjainak hatékony meghatározásának és jó magaviseletre való ösztönzésének céljából jött létre a kockázatelemzési- és kezelési rendszer (a továbbiakban: KEK rendszer). A rendszer nem újdonság, hiszen az már a Bv. tv. megalkotásakor szerepelt a törvényben, azonban a legutóbbi módosítás következtében a rendszer sokkal bővebb lett, mely így az alapja az elítéltek kockázatértékelésének és kezdetleges elhelyezésének. A rendszerrel kapcsolatos feladatokat a *Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet* (a továbbiakban: KKMI) központi és agglomerációs szervei, valamint a büntetésvégrehajtási intézetek *Befogadási és Fogvatartási Bizottságai* (a továbbiakban: BFB) végzik.

Az egyik legfontosabb fogalom, ami az új rendszer alapját képezi, az a *kockázatelemzés*. Már az elnevezéséből könnyen lehet következtetni mit is takarhat pontosan az elítéltek szempontjából, azonban a Bv. tv. külön nevesíti, hogy a kockázatelemzés körében milyen tényezők jelentősek. Ebben a körben értékelendő tehát a) az elítélt által elkövetett bűncselekmény jellemzői; b) a szabadságvesztés büntetés tartama, illetve annak hátralévő része és végrehajtási fokozata; c) az elítélt kriminológiai jellemzői; d) az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázata; e) az elítélt korábbi fogvatartása során tanúsított magatartása; f) az elítélt kockázatelemzési vizsgálat során tanúsított magatartása.²⁰ Látható, hogy ezek az értékelési iránymutatások továbbra sem konkretizálják azt, hogy mit és hogyan kell értékelni, csupán megszabják az értékelési szempontokat, amiket a KKMI-nek a kockázatértékelési vizsgálata során követnie kell. A vizsgálatot a bűncselekmény minősítése vagy a szabadságvesztés tartamára tekintettel a KKMI központi, vagy az agglomerációs szervezeti egysége végzi (egyes esetek kivételével, amikor a BFB).

Ez a vizsgálati időszak (ami legfeljebb 30 napig tarthat, ami 30 nappal egyszeri alkalommal meghosszabbítható) egy *kockázatértékelési jelentéssel* zárul. A kockázatértékelési jelentés tartalmazza az elítélt befogadásakor mért általános – visszaesési és fogvatartási – kockázatát, továbbá meghatározza a kockázat csökkentéséhez szükséges egészségügyi, pszichológiai, biztonsági és reintegrációs feladatokat. Ezt a jelentést a bv. intézetnek a tevékenysége során

²⁰ Bv. tv. 92. § (2) bekezdés

figyelembe kell vennie.²¹ Ez egy olyan dokumentum, ami az adott elítélttel kapcsolatos összes releváns információt tartalmazza, így egységesebbé és átláthatóbbá téve a kockázatkezelést a bv. intézet számára.

A kockázatelemzés tehát az első lépése az elítélt kockázatának felmérésében és annak kezelésében. Más szóval ez ad majd alapot arra, hogy a jövőben milyen programokon vehet részt úgy, hogy ne veszélyeztesse a programmal érintett további fogvatartottak és egyéb személyek biztonságát és a program hatékonyságát. A kockázatelemzés az egyéniesítést szem előtt tartva állapítja meg, milyen személyre szabott terv célszerű az elítélt reintegrációs, illetve bűnmegelőzési céljainak az eléréséhez. Ezt a vizsgálatot ennél fogva indokolatlan lenne kizárólag a befogadáskor elvégezni, hiszen abban az esetben nem lehetne figyelembe venni a fogvatartott fejlődését vagy éppen romlását. Ezért a fogvatartott kockázatelemzési vizsgálatának újbóli elvégzésére is megvan a lehetőség jogszabályban meghatározott esetben. A vizsgálat és annak eredménye alapján elkészített értékelés kulcsfontosságú a KEK rendszer szempontjából. Minden program, amin az adott fogvatartott a szabadságvesztésének kitöltése során részt fog venni, ezen a kockázati értékelésen fog alapulni. Amennyiben az értékelés nincs megfelelően elkészítve, abban az esetben nem számít, hogy milyen hatékonyan működnek a programok, hiszen nem garantált, hogy az a program, amin a nem megfelelően elkészített jelentés alapján a fogvatartott részt vett, valóban a fogvatartott fejlődését és reintegrációját szolgálta. Elengedhetetlen tehát, hogy a bv. intézet tisztában legyen a fogvatartottak kockázatával, ami alapján a programokat megszervezi. Ebben azonban nem csak a KKMI-nek van fontos szerepe.

Minden bv. intézet köteles Befogadási és Fogvatartási Bizottságot működtetni. Az elítélt számára a bv. intézetbe történő befogadását követően a befogadó részleg vezetője fogja kialakítani az egyéniesített fogvatartási programtervet. Ezt követően a BFB feladata lesz, hogy az elítéltnak a meghallgatása alapján milyen reintegrációs programokon kell részt vennie.

Amíg a KKMI az általános kezdeti feladatokat látja el elsősorban, addig a BFB minden egyéb, a fogvatartás közben felmerülő feladatokat köteles intézni. Teendői közé tartozik az elítélt befogadást követő elhelyezése, az elítélt munkáltatásának elintézése, az azt igénylő fogvatartottak beiskolázása, javaslatot tehet az átmeneti részlegre helyezésre, illetve a reintegrációs őrizet elrendelésére. A legjelentősebb, új feladatai azonban a kreditrendszerrel kapcsolatosak. A BFB dönt a kreditpontok megadásáról, valamint összesíti a kreditpontokat,

²¹ Bv. tv. 92. § (8) bekezdés

amennyiben pedig az elítélt kreditpontjai indokoltá teszik, a BFB változtatja meg az elítélt kategória-besorolását is.²² A BFB így a kreditrendszer legfőbb üzemeltetője, annak megfelelő működése a BFB felelőssége. Természetesen éppen ezért az elítéltet megilleti a jogorvoslathoz való jog a BFB vagy a bv. intézet parancsnokának döntésével szemben. Feladatainak ellátása során a BFB meghallgatja, vagy meghallgathatja az elítéltet, amivel szem előtt tartja az elítélt egyéni érdekeit is. Ezek mellett a BFB felelős a reintegrációs programba történő bevonásért és az ilyen programon való részvétel eredményességének az értékeléséért is.

2.2. Ötfokozatú kategóriarendszer

A szabadságvesztésre ítélték bv. intézetbeli életét és a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét az elítélt kategória-besorolása fogja meghatározni. Azt, hogy az elítélt a befogadást követően melyik kategóriába kerül elhelyezésre elsősorban a bíróság által meghatározott végrehajtási fokozat lesz az irányadó, másodsorban pedig a kockázatelemzési vizsgálat eredménye. Összesen öt kategória van, amelyekből az I. kategória a legenyhébb, kategóriánként egyre nagyobb szigorral pedig az V. kategória a legszigorúbb.

A Bv. tv. részletesen meghatározza a kezdeti kategóriabesorolás szabályait: Amennyiben az elítéltet fogház fokozatra ítélték és ez az első alkalom, hogy szabadságvesztésre ítélték, valamint annak tartama nem haladja meg az egy évet, kivételesen I. kategória, ezen feltételek megléte nélkül fogház fokozat esetén pedig II. vagy III. kategória. Az elítélt börtön fokozatra ítéltése esetén, amennyiben első alkalommal ítélték nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt három évet nem meghaladó tartamú szabadságvesztésre, vagy legalább egy évet töltött letartóztatásban, az ezalatt tanúsított magatartására figyelemmel, kivételesen II. kategória, egyéb esetekben börtön fokozat esetén III. vagy IV. kategória. Fegyház fokozatú szabadságvesztés esetén, amennyiben az elítélt legalább egy éve töltött letartóztatásban, az ezalatt tanúsított magatartására figyelemmel kivételesen III. kategória, egyéb esetekben fegyház fokozat esetén IV. vagy V. kategória. Azonban, ha a fogvatartott egyes biztonsági kockázatára tekintettel az így meghatározott kezdeti kategóriabesorolása a végrehajtás rendjét veszélyeztetné, helyette eggyel szigorúbb kategóriában is meghatározható fogház és börtön fokozat esetén.

A kezdeti kategóriabesoroláson kívül azonban vannak még szabályok, amelyek a végrehajtási fokozathoz igazodnak. Ilyen például, hogy fegyház fokozat esetén az elítélt I. kategóriába történő előre sorolására semmilyen módon nem kerülhet sor a későbbiekben, magaviselettől,

²² Bv. tv. 96. § (1) bekezdés

kreditpontoktól függetlenül. Ennek oka, hogy a fegyház fokozatot elérő súlyosságú bűncselekményeknél fennáll annak a veszélye, hogy a legenyhébb kategóriában nem érvényesülne megfelelően a büntetés célja, a fogvatartott folyamatos jó magaviseletétől függetlenül sem. Ugyanez a helyzet, csak fordítottn, a fogház fokozatra ítélték esetén, akiknek az V. kategóriába történő visszasorolására nem kerülhet sor, egyes kifejezetten súlyos fegyelemsértések kivételével. Különösen szigorú szabályok érvényesek továbbá a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést töltő elítélt esetében, ugyanis itt az elítéltet minden alkalommal az V. kategóriába kell sorolni, az I. vagy a II. kategóriába történő előresorolása kizárt, továbbá a IV. vagy III. kategóriába történő előresorolása esetén sem engedélyezhető számára látogató intézeten kívüli fogadása, kimaradás vagy eltávozás, és külső munkáltatásba sem vonható be.²³

Ezen a ponton fontos beszélni a különböző kategóriákon belüli feltételekről, más szóval arról, hogy miben is tér el a szigor az egyes kategóriák között. A Bv. tv. megadja a szempontokat, hogy pontosan mik is azok, amik eltérnek kategóriánként, amelyek alapján eltérő az elítélt: 1. elkülönítése a külvilágtól, 2. őrzése, felügyelete és ellenőrzése, 3. bv. intézeten belüli mozgása, 4. fegyelemsértése esetén kiszabható magánelzárás fenyítés mértéke, 5. zárkában vagy lakóhelyiségben való elhelyezése, 6. formaruházata, 7. életrendje, 8. szabad levegőn tartózkodásának helyszíne és rendje, 9. gyakorolható kapcsolattartási formák, azok gyakorisága és mértéke, 10. személyes szükségleteire fordítható összeg, 11. által igénybe vehető többlétszolgáltatások, 12. magánál tartható tárgyak köre, 13. külső helyszínen történő munkáltatásának lehetősége, 14. oktatásban, képzésben való részvételének módja, 15. sport- vagy kulturális eseményen, illetve vallási szertartáson való részvételének módja, 16. számára a szabadidő eltöltésének lehetősége, 17. a közösségi eszközök igénybevételének lehetősége, 18. részvétele a reintegrációs programokban.²⁴ Részletesen azonban a törvényen belül nincsen meghatározva pontosan mi és milyen mértékben tér el a kategóriákon belül. Ennek a kimerítő szabályozását a *szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól* szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: bv. vhr.) fejt ki. Minden kategória tartalmi elemeit nem kívánom ismertetni, helyette az I. és az V. kategória szabályait kívánom összehasonlítani, szemléltetve, hogy mennyiben is térhet el a bánásmód a legenyhébb és legszigorúbb kategória között.

²³ Bv. tv. 97. §

²⁴ Bv. tv. 98. § (3) bekezdés

Az V. kategóriába sorolt elítélt többek között hetente csak húsz perc időtartamban telefonálhat kapcsolattartójával; látogatót havonta egy alkalommal, hatvan perc időtartamban fogadhat; bv. intézeten kívüli kapcsolattartásra nem jogosult, nem helyezhető el lakóhelyiségben; kondicionáló termet nem használhat; *közösségi helyiségek használatára nem jogosult*; oktatásban, képzésben *magántanulókét*, más fogvatartottakkal *közösen a parancsnok engedélyével* vehet részt; birtokában tartható tárgyak köre nagyon szűk; személyes szükségleteire fordítható összeget alkalmanként 60%-os mértékig költheti el, kimaradásra és eltávozásra nem jogosult.

Ezzel szemben az I. kategóriába sorolt elítélt: kapcsolattartójával hetente százötven perc időtartamban telefonálhat; látogatót havonta két alkalommal, alkalmanként kilencven perc időtartamban fogadhat; bv. intézeten kívül a parancsnok engedélyével évente négy alkalommal fogadhat látogatót; a parancsnok engedélyével kimaradásra négy alkalommal, alkalmanként huszonnégy órában, eltávozásra legfeljebb tizenöt nap időtartamra mehet; lakóhelyiségben elhelyezhető; oktatásban, képzésben a parancsnok engedélyével *bv. intézeten kívül is részt vehet*; kondicionáló termet hetente négy alkalommal térítésmentesen használhatja; birtokában tartható tárgyak köre nem korlátozott; a személyes szükségleteire fordítható összeget 100%-os mértékig költheti el.

Véleményem szerint az enyhébb kategóriákban tapasztalható kedvezmények alkalmasak arra, hogy motiválják a fogvatartottat az előresorolására való törekvésre. A leginkább megfigyelhető eltérések a másoktól való elkülönítésben nyilvánulnak meg. Minél szigorúbb a kategória, annál kevesebb lehetősége van a fogvatartottnak nem csak a bv. intézeten kívüli személyekkel való érintkezésre, de a fogvatartott társaival való érintkezésre is.

A mindenkire érvényes kategóriaszabályok mellett előírható egy egyedi, fogvatartottnak személyre szabott „egyedi biztonsági előírás”. Ez a jogintézmény arra szolgál, hogyha az általános szabályok nem elegendőek egy adott fogvatartott esetében a biztonság garantálására, akkor a parancsnok jóváhagyásával megállapítsanak egy egyediesett, csak az adott fogvatartott esetében érvényes szabályt. A bv. intézet szinte szabad kezét kap a szabályok megállapítására, így nem tartható fenn huzamosabb ideig, hanem hathavonta felül kell vizsgálni az egyedi biztonsági előírás fenntartásának szükségességét.²⁵

²⁵ Bv. vhr. 50. §

2.3. Kreditrendszer

A fogvatartottak kategóriák közötti előresorolása vagy visszatorolása az általa megszerzett kreditpontoktól függ. Bár a kreditrendszer alap koncepciója meglehetősen egyszerű (jó dolgokat csinál, pontokat kap – rossz dolgokat csinál, pontokat veszít), a jogi keretei meglehetősen bonyolultak.

A kreditek megszerzésének, megszerzendő kreditek számának a számításáról, továbbá a kategóriaváltásról szóló szabályokat a Bv. tv. és a Bv. vhr. tartalmazza. Az első folyamat, aminek minden elítélt esetében végbe kell mennie az az előresoroláshoz szükséges kreditpontok kiszámítása. Minden elítélt fél évenként – a plusz kreditpontokat leszámítva - legfeljebb hat kreditpontot szerezhethet. A számítási folyamat első lépése, hogy az elítélt szabadságvesztésének még végrehajtásra váró tartama alapján ki kell számolni, hogy az elítélt hány kreditpontot szerezhethet.²⁶ Például, ha az adott elítéltet hat év börtön fokozatú szabadságvesztésre ítélték, akkor a hat évet alapulvéve tizenkettő fél év alatt összesen tizenkétszer hat kreditpontot szerezhethet összesen. Így az elítélt, a még végrehajtásra váró tartam alatt összesen hetvenkettő kreditpontot szerezhethet. Ezt követően az elítélt kezdeti kategóriabesorolása alapján ki kell számolni, hogy hány kategória-előresorolásra van lehetősége, és ennek megfelelően kell egyenlő arányban felosztani a szabadságvesztés még végrehajtásra váró tartamát.²⁷ Így, ha egy kategória-előresorolásra van lehetősége, akkor kettővel kell osztani a szabadságvesztés még végrehajtásra váró tartamát, ha kétfőre van lehetősége akkor hárommal és így tovább. Az előző példánál maradva, ha az elítélt kezdeti kategóriabesorolása a III. kategória, akkor összesen kettő kategória-előresorolásra van lehetősége. Így a hat évnyi szabadságvesztést hárommal kell osztani, ami kettő év lesz. Végül pedig a megszerzhető kreditpontok számát kell elosztani az így kapott egyenlő részek számával, aminek az eredménye a kategória-előresoroláshoz szükséges megszerzendő kreditek számát fogja jelenteni.²⁸ A példában szereplő elítélt hetvenkettő megszerzhető kreditpontját el kell osztani a két évvel, aminek az eredménye harminchat. Az elítéltnak tehát harminchat kreditpontot kell elérnie ahhoz, hogy a III. kategóriából a II. kategóriába sorolhassák.

Ez természetesen csak a leegyszerűsített alapváltozata a számításnak, a számításnál közre játszhat még sok egyéb tényező is, amit nem kívánok külön-külön bemutatni. Azt azonban megjegyezném, hogy a Bv. vhr. -ben rögzített számítási szabályok felettébb bonyolultak, néhol

²⁶ Bv. vhr. 36. § (1) bekezdés

²⁷ Bv. vhr. 36. § (2) – (3) bekezdés

²⁸ Bv. vhr. 36. § (4) bekezdés

nehezen értelmezhetőek, amik a gyakorlati problémákat is eredményezhetnek a nehézkes alkalmazás miatt.

Az elítélt a kezdeti kategóriabesoroláskor, illetve a kategória-visszasoroláskor az adott kategóriában nulla kredittel kezd. Az elítélt kreditpontjait hathavonta összesíti a BFB, amely összesítés során az adott összesítési időszakban megszerezhető kreditpontok jóváírásáról a teljes értékelési időszak tekintetében a következő szempontok alapján: a) az elítélt magatartása, a kapott jutalmazás és fenyítés aránya; b) az elítéltnak a személyi állománnyal való és a foglalkoztatás során tanúsított együttműködési hajlandósága; c) az elítéltnak a munkáltatásban való részvételével összefüggésben a teljesítmény, a munkavégzés minősége, a munkavégzési és munkavédelmi előírások megtartása; d) az elítéltnak az oktatásban, képzésben való részvételével összefüggésben a tanulmányi eredménye, szorgalma, szakmai gyakorlaton a teljesítménye; e) az elítélt reintegrációs programon való részvételének rendszeressége, motiváltsága, személyes hozzájárulása a program céljainak megvalósuláshoz, a reintegrációs programtervében való előrehaladása; f) az elítéltnak a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételét eredményező vagy azt célzó magatartása, jóvátételi programokban való részvétele, a kapcsolattartójának rendszeres támogatása vagy a vele szemben fennálló követelések önkéntes teljesítése.²⁹ Megfigyelhető, hogy a szempontok, amik alapján kreditpontok adhatóak szorosan kötődnek a reintegráció különböző területeihez, úgy mint az oktatás, a munkavégzés, a magaviselet, vagy az elkövetett bűncselekmény iránti jóvátétel. Így valóban kreditpontok megszerzésével lehet motiválni a fogvatartottakat arra, hogy a társadalmi élet egyes területein kiemelkedően teljesítsenek, ezzel egyfajta jutalmazási rendszert megvalósítva. Ennek a rendszernek azonban fontos része, hogy a fogvatartott ne azért mutasson jó magaviseletet és kiemelkedő teljesítményt, mert ő jutalmat vár érte, hanem sokkal inkább azért, hogy megértse, hogy a börtönfalakon kívül is ilyen viselkedés miatt fog „jutalmakban” részesülni, csak nem kreditpontok formájában, hanem a társadalmi megbecsülés formájában. Így a fogvatartásának ideje alatt megszerezheti ezeket az alapvető társadalmi értékeket, amiket utána kamatoztathat a társadalomban.

Lehetősége van az elítéltnak a félévenkénti hat kreditponton felül plusz kreditpontok szerzésére is a kiemelkedő teljesítménye alapján. A plusz kreditpontok az adott időszak alatti általánosan mutatott teljesítmény értékelése helyett az egyes kiemelkedő, ritkábban tapasztalt teljesítményeket díjazza. Ezek alapján az elítélt a) köznevelési oktatásban alapfokú végzettség

²⁹ Bv. vhr. 38. § (3) bekezdés

megszerzése esetén legalább két és legfeljebb négy; b) középfokú végzettség, szakképzettség, szakmai képzés megszerzése esetén legalább négy és legfeljebb hat; c) jeles év végi bizonyítvány esetén két; d) az intézet elhagyással járó kapcsolattartási formákkal kapcsolatos előírások hat egymást követő alkalommal történő kifogástalan megtartása esetén két; e) élet vagy jelentős anyagi javak megmentése vagy súlyos veszély elhárítása esetén a jutalmazáson felül legalább négy és legfeljebb hat; f) a KKMI vagy az agglomerációs szervezeti egysége javaslatára a kezdeti kategóriabesorolásakor a kockázatelemzési vizsgálat során tanúsított kimagasló együttműködési készségére tekintettel a besorolás időtartamához igazodóan minden megkezdett hónap után egy plusz kreditpontot szerezhethet.³⁰ A pluszkreditpontok tudnak a leginkább hozzájárulni ahhoz, hogy az elítélt minél hamarabb részesülhessen kategória-előresorolásban, ugyanis a kreditpontokkal ellentétben a plusz kreditpontoknak nincsen felső határa, tehát nincs megszabva, hogy legfeljebb hány plusz kreditpontot szerezhethet az elítélt az adott értékelési időszakban. Jelentőségét ennek abban látom, hogy így az elítélt nem szokja meg olyan könnyen a passzív, jó magaviseletű életmódot, anélkül, hogy törekedne arra, hogy a közösség számára és saját maga számára a legtöbbet hozza ki magából, hanem megvan a motiváció arra, hogy rendszeresen az elvárásokon felül teljesítsen, ezzel nemcsak a reintegrációját gyorsítva, hanem a kategória-előresorolását is.

Természetesen a kreditpontok elvesztésére is megvan a lehetőség. Általában a fegyelmi fenyítések következményeként lehet kreditpontokat levonni, a levont kreditpontok száma pedig a fegyelemsértés súlyosságához igazodik.³¹ A kreditpont levonását azonban van lehetőség felfüggeszteni, más szóval, ha az elítélt egy adott időszakon belül jó magaviseletet tanúsít, a kreditpontlevonást az időszak leteltét követően mellőzik.³² A felfüggesztés során viszont így nem lehetséges az előresorolás sem, minden esetben meg kell várni a felfüggesztés leteltét, hiszen az elítélt pontjai ez idő alatt függőben vannak, nem értékelhetőek ugyanolyan szinten.³³

A BFB tehát a hathavonkénti összesítés során megállapítja, hogy a megszerzhető hat kreditpontból megadott kreditpontok, a megszerzett plusz kreditpontok, valamint a levonandó kreditpontok különbözeteként az elítélt által ténylegesen megszerzett vagy elveszített kreditpontok számát.³⁴ Az értékelés során vizsgálják azt is, hogy az elítélt elérte-e az előresoroláshoz szükséges kreditpontokat, vagy veszített-e eleget a visszasoroláshoz és ennek

³⁰ Bv. vhr. 38. § (5) bekezdés

³¹ Bv. vhr. 38. § (6) bekezdés

³² Bv. vhr. 39. § (3) bekezdés, valamint Bv. tv. 99. § (6) bekezdés

³³ Bv. tv. 99. § (8) bekezdés

³⁴ Bv. vhr. 39. § (1) bekezdés

fényében döntenek az előre- vagy visszasorolásáról az elítéltnak. Visszasorolásra akkor kerülhet sor, ha az elítélt kreditpontjainak a száma nulla alá csökken.³⁵

Az elítélt életében tehát akár egyetlen kreditpont is nagyon sokat számíthat, annak az elvesztése hónapokkal is eltolhatja a kategória-előresorolását, vagyis az őt érintő enyhébb feltételeket és a szabadabb életmódot. A rendszert tekintve pedig nem elég a rövid távon mutatott jó magaviselet és a kiemelkedő teljesítmény a reintegrációs tevékenységeken belül, hanem konzisztensen, folyamatosan fenn kell tartani akár éveken keresztül a teljesítményét, ami ezáltal szokásává is válhat, amelyet a szabadulását követően is jó eséllyel meg fog tartani. Emellett a fegyelemsértéseket fokozottan kerülni érdemes, ugyanis olyan súlyos pontlevonásokkal járhat, amik szintén hónapokkal eltolhatják az elítélt előrehaladását.

2.4. A Módtv. -vel kapcsolatosan felmerülő aggodalmak

A dolgozat ezen részében a Magyar Helsinki Bizottság (a továbbiakban: MHB) kettő, 2023. április 20-án, valamint 2023. október 25-én kiadott „A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításának tervezetéről” című véleményét veszem alapul, amelyben egy átfogó értékelést adnak a Módtv. rendelkezéseiről, továbbá kifejtik a véleményük szerint felmerülő hiányosságokat, ezzel irányt adva a rendszer jövőbeli fejlesztéséhez.³⁶ Nem kívánok azonban a gyakorlattal kapcsolatban felmerülő problémákra reflektálni, továbbá a túlsúlyfoltossággal kapcsolatos felvetésekre sem, hiszen ezek a témák külön-külön egy saját tanulmányt igényelnének. Ehelyett az anyagi jogi szabályozással kapcsolatos észrevételeket és hiányosságokat veszem kizárólag figyelembe.

Az első tény, amire a MHB felhívja a figyelmet, hogy a Módtv. tervezetének az indokolása, tartalmi összefoglalója, továbbá a hatásvizsgálati lapja nem ad választ arra, hogy mi a jogalkotó szándéka, miért szükséges a szabályozást megalkotni, továbbá egyes szabályok megalkotásának a szükségessége, mögöttes tartalma és oka sem ismerhető meg. A tartalmi összefoglaló és az indokolás is megegyezik, mindössze pár sorból áll és nem felel meg az ilyen jellegű dokumentumok tartalmi követelményeinek. Ez véleményük szerint nem csak az érdemi észrevételezést nehezíti meg, de Alaptörvény fényében is aggályos, valamint a minőségi jogalkotás garanciális elemét is sérti. Ennek a garanciának fontos eleme az is, hogy az indokolás tartalmazza a jogi szabályozás várható hatásait. A hatásvizsgálati lap alapján azonban nem

³⁵ Bv. vhr. 39. § (2) bekezdés

³⁶ A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításának tervezetéről, Magyar Helsinki Bizottság (https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2023/04/MHB_eszrevetelek_bv_tv_mod_230420.pdf és https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2023/10/MHB_vel_bvtv_mod_231025.pdf)

ismert, hogy a Kormány tisztában van-e azzal, hogy a módosításoknak milyen társadalmi és költségvetési következményei lehetnek, előzetesen felmérték-e azokat, továbbá, hogy van-e személyi és fizikai kapacitás a módosításokban foglalt változások érdemi végrehajtására.

Az MHB felhívja a figyelmet továbbá arra is, hogy a jelenlegi jutalmazási-fegyelmezési rendszer tulajdonképpen egy informális, szabályozatlan alapon működik, ami esetleges visszaélésekhez is vezethet, amivel kapcsolatban kaptak is már számos panaszt. A panaszok valódiságától eltekintve, véleményem szerint valóban kiküszöbölhető lenne a visszaéléseknek még a lehetősége is egy bizonyos jogszabályi keret, szabályozás létrehozásával. A kreditrendszerben kifejezetten súlyos következményei vannak egy-egy fegyelmi eljárásnak, ami komolyan megnehezítheti a fogvatartott számára a kategória-előresorolását és az ezzel járó kedvezmények megszerzését. Erre tekintettel tehát különösen fontos, hogy a bv. intézetek ne élhessenek vissza a fegyelmi jogkörükkel. Természetesen a körülmények egyediségéből kifolyólag az nem várható el, hogy egy taxatív felsorolás legyen biztosítva, hogy mikor indulhat fegyelmi eljárás a fogvatartott ellen, viszont egy általános korlátozás javasolt lenne, ami biztosítaná a fegyelmi eljárások ultima ratio jellegét. Ennek a fontosságát támasztja alá az Európai Börtönszabályok vonatkozó része, miszerint a fegyelmi eljárások mechanizmusát végső megoldásként lehet igénybe venni.³⁷ Emellett tartalmazza azt is, hogy „kizárólag azok a magatartások határozhatóak meg fegyelmi vétségként, amelyek alkalmasak arra, hogy megvalósítsák a helyes rend, biztonság és a biztonságosság veszélyeztetését.”³⁸ A magyar nemzeti szabályozás azonban olyan mértékben ad szabad kezét a fegyelmi eljárások lefolytatására, hogy már nem biztosítható az ultima ratio jelleg, nem biztosítható, hogy fegyelmi vétséget csakis a biztonság veszélyeztetése esetén lehessen megállapítani. Ezzel a fogvatartottak indokolatlanul kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek. A másik oldalról vizsgálva pedig ugyanilyen informális a jutalmazás is. Bár ebből a szempontból a kategóriarendszer sokat javított, hiszen az egyes kategóriákban kapható kedvezmények a fogvatartottakat automatikusan megilletik, így nem a bv. intézettől függ, hogy például hány percet telefonálhat, vagy éppen használhatja-e ingyenesen a kondicionáló termet.

Végül pedig, ami talán a legcélszerűtlenebb az új szabályozásban, hogy felépít egy kiszámítható és progresszív rendszert, amelyben meghatároz számos garanciát a megfelelő működéshez, majd ezt egyes rendelkezésekkel rendszeresen áttöri és ezzel roncsolja a rendszer integritását.

³⁷ A Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a Tagállamok számára, 56.1.(<https://rm.coe.int/16804d4ee0> , 2024. 05. 13.)

³⁸ A Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a Tagállamok számára, 57.1.(<https://rm.coe.int/16804d4ee0> , 2024. 05. 13.)

Először is a Bv. tv. 97. § (4) bekezdése, ami a kezdeti szigorúbb kategóriabesorolásról szól, amely lehetővé teszi a BFB számára, hogy a jogszabályban meghatározott, már egyébként is tág kezdeti kategóriabesorolási lehetőségekhez képest eggyel szigorúbb kategóriába sorolásról döntsön. Ez egyrészt azt sugallja, hogy sem a büntetésben meghatározott végrehajtási fokozat, sem a szintén a BFB által elvégzett kockázatelemzési vizsgálat nem elegendő az elítélt kockázatának a megfelelő felmérésére. A jogszabály már korábban meghatározta a kockázatelemzési vizsgálatot, mint az elítélt kockázatfelmérésére létrehozott eszközt, valamint lehetőséget biztosított a kategóriák közötti válogatásra is ez alapján, így indokolatlannak tartom (valamint a MHB is ezen az állásponton van), hogy a BFB még ezeken felül, ettől is eltérően, eggyel szigorúbb kategóriát határozhasson meg a saját belátása alapján, bárminemű jogszabályi keret nélkül. A szigorúbb kezdeti kategória-besorolás egy konkrétan meghatározott, csakis kivételes esetekben alkalmazható végső megoldásként tudna hozzájárulni az eredeti cél érvényesítéséhez, ennek hiányában éppen szembe megy azzal.

Szintén szembe megy a rendszer céljával az, hogy a fegyház fokozatú elítélt semmilyen esetben sem kerülhet az I. kategóriába. Ez egyrészt azt sugallja, hogy az állam nem hisz az ilyen jellegű fogvatartottak teljes javulásában, másrészt pedig csökkenti a fegyház fokozatra ítélt fogvatartottak motivációját a reintegrációs programok lelkiismeretes elvégzéséhez. Egyetértek azzal, hogy egyes fogvatartottak esetében a büntetés célját veszélyeztetné az, hogy a legenyhébb kategóriába kerül elősorolásra, tekintettel az elkövetett bűncselekmény súlyára és az elkövető személyének jellegére, azonban ez nem minden fegyház fokozatra ítélttel szemben érvényes. Így egy köztes megoldást az jelenthetne, hogy a bíróságnak a büntetés kiszabásakor lehetősége lehessen kizárni, hogy a fegyház fokozatra ítélt fogvatartott az I. kategóriába kerülhessen, ha az elkövetett bűncselekmény súlya és az elkövető személye ezt indokolja, minden más esetben viszont a többi fogvatartotthoz hasonlóan legyen lehetősége az előresorolásra. Szintén hasonló érvek vannak az ellen, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést töltő előresorolása és a kategóriákban kapható kedvezményei is korlátozottabbak. Amennyiben az ilyen jellegű elítélt a büntetésének végrehajtása során a biztonsági előírásoknak megfelel, a magatartása helyénvaló és az előresorolás feltételeinek eleget tesz, abban az esetben indokolatlan más fogvatartottakkal ellentétben korlátozni az elérhető kedvezményeket és az előresorolását. Bár előreláthatólag a társadalomba való reintegrálása a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést töltő elítéltnak nem lehetséges, hiszen a kegyelmi eljáráson kívül nincs reális esélye a szabadulásának, a bv. intézet életében való közreműködése ugyanúgy jelentős, kifejezetten azért, mert az élete hátralévő részét fogja

ott tölteni, így nem indokolt megvonni tőle a kedvezményeket, nehezebbé téve a fogvatartotti életét, ennek eredményeképpen csökkentve a személyzettel való együttműködését és megnehezítve a rendszer működését.

A MHB jól fogalmazta meg továbbá azt is, hogy „A 98. § (4) bekezdésében meghatározott lehetőség, miszerint szigorúbbak is lehetnek bizonyos előírások, ugyancsak felborítják a rendszer zártságát, gyengítik a belé vetett bizalmat, kiszámíthatatlanságot hoznak. Aggályos, hogy a jogszabály nem határozza meg, hogy milyen feltételek érvényesülése esetén lehetnek szigorúbbak a szabályok.”³⁹

A MHB álláspontja szerint szintén aránytalan és indokolatlan, hogy bizonyos fegyelemsértések esetén azonnal és két kategóriára terjedő visszasorolás alkalmazható a fogvatartottal szemben. Ez leginkább azért aggályos, mert a felsorolt „kiemelkedően súlyos fegyelemsértések” közül egyaránt megtalálható a terrorcselekmény és az elektronikus hírközlő eszköz vagy információs rendszer birtoklása, amik a súlyukat tekintve egymástól jelentősen távol esnek, mégis lehet ugyanolyan súlyos következményük. Álláspontjuk szerint az újonnan beiktatott, kisebb súlyú fegyelemsértések esetén legfeljebb egy kategóriával való visszavetés lehet indokolt. Ezzel az állásponttal szintén egyetértek.

Mindezen aggályok tehát jelentősen hozzájárulnak ahhoz, hogy az alapvetően megfelelően kialakított és előrehaladó törekvésekkel rendelkező rendszer önmagának a működését nehezítse meg, felesleges terhet rójon a bv. intézet állományára, valamint megnehezítse a reintegrációs célok megvalósítását.

3. A szabályozások büntetőeljárással való kapcsolata

A Módtv. rendelkezései álláspontom szerint nem csak a büntetésvégrehajtás rendszerét változtatják meg, hanem a büntetőeljárás, azon belül is legfőképp a büntetés-kiszabás szerepét csorbítják. A kezdeti kategóriabesorolás szabályai potenciálisan kiüresíthetik a büntetés-kiszabás során meghatározott végrehajtási fokozatot. Első ránézésre ez tagadható, hiszen a megszabott végrehajtási fokozat fogja meghatározni, hogy az elítélt milyen kategóriákba sorolható az elhelyezést követően (ahogyan ezt korábban ismertettem), azonban ez rendkívül tág keretet biztosít. Így tehát lehetséges az, hogy egy börtön fokozatra ítélt és egy fogház fokozatra ítélt is ugyanabba a kategóriába lesz a kezdetekben besorolva. Sőt, az is

³⁹ A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításának tervezetéről, 2023. október 25.

előfordulhat, hogy egy fogház fokozatra ítélt egy börtön fokozatra ítélttel és egy fegyház fokozatra ítélttel együtt kerül a III. kategóriába az elhelyezésüket követően, ami így teljesen összemosza a három végrehajtási fokozatot, veszélyeztetve ezzel a biztonságos és hatékony elkülönítést és aláásva a végrehajtási fokozatok rendszerét. Egyetértek azzal, hogy az elítélt egyedi kockázatértékelésének eredménye alapján kerüljön adott kategóriába, azonban ennek nem szabad olyan mértéket öltenie, hogy a bíróság által meghatározott végrehajtási fokozatot semmibe vegye a végrehajtás során. A kredit- és kategóriarendszer lényege, hogy az elítélt fejlődését és javulását graduálisan érje el, ezt progresszíven követő kedvezményekkel. Amennyiben az elítélt kezdeti kategóriabesorolása már eleve egy enyhébb kategóriát állapít meg, mint az a büntetésben lévő, az elkövetett bűncselekmény súlyához igazodó végrehajtási fokozat alapján indokolt lenne, abban az esetben éppen az ellenkezője lesz az eredmény az elítélt megfelelő fejlődése helyett. Ez nem csak a bíróság jogászai, szakmai döntését és a büntetéskiszabás jogi rendszerét sérti, hanem az elítéltek megfelelő fejlődését is.

Az 1961. évi V. törvény kommentárja azt írja a büntető bírói funkcióról, hogy az hármas feladatot foglal magában: az elkövetett bűncselekmény valódi tényállásának bizonyítás felvétel útján történő megállapítását; a bűnösség kérdésének az eldöntését és a cselekménynek a megfelelő, törvényes minősítését; végül a büntetés kiszabását. A büntetés kiszabása a büntetésnek a bűncselekmény következményeként, annak elkövetőjével szemben történő bírói megállapítása.⁴⁰ Ez a megállapítás véleményem szerint a mai napig helyes. Ez alapján is kitűnik, hogy a teljes büntetőeljárás végső célja a megfelelő büntetés kiszabása. Az eljárás egésze erre az egy mozzanatra összpontosít, minden fél kemény munkája a büntetéskiszabás igazságosságára fókuszál és a büntetés kiszabása teljes egészében a bíróságra nehezedik. Emiatt tagadhatatlan, hogy nagyon alapos szakmai hozzáértést, körültekintést és tapasztalatot igényel. A körülmények megfelelő megállapítására, ami a büntetés meghatározásának az alapja, éppen ezért akár hónapok is szükségesek lehetnek és még így is van lehetőség hibát ejteni az ítéletben, aminek kivizsgálására létezik a fellebbezés jogintézménye. Így tehát nem túlzás kijelenteni, hogy évekbe telhet egy-egy ügynek a megfelelő kivizsgálása és a jogerős megítélése. Ezzel szemben a kezdeti kategóriabesorolás a kockázatértékelési vizsgálattal úgy valósul meg, hogy az a jogi szabályozástól teljesen független, jogi szakértelemmel nem rendelkező személyek végzik el, mellyel szemben nem áll rendelkezésre egy feljebbvaló szerv felülvizsgálata és napok alatt megváltoztathatják a kiszabott büntetés kitöltésének a körülményeit. Ez a jogintézmény a

⁴⁰ A büntető törvénykönyv kommentárja I-II kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 309. oldal

büntetés kiszabás alapvető céljait hagyja figyelmen kívül, potenciálisan felülbírálna a bíróság döntését.

Kifogásként fel lehetne hozni, hogy az egyes bűncselekményekre, a minősítésükre tekintettel a végrehajtási fokozat a Btk.-ban van meghatározva, így elsősorban a kezdeti kategóriabesorolás nem a bíróság döntésébe, hanem sokkal inkább a jogalkotóéba szólhat bele. A bíróság feladata a körülmények mérlegelése és a minősítésről való döntés, és így a bíróság az, aki ezek alapján meghatározza a konkrét, elkövetett bűncselekményt, amire tekintettel a Btk. megszabja, hogy milyen végrehajtási fokozatban kell végrehajtani a büntetést. Így bár a jogalkotó az, aki meghatározza a végrehajtási fokozatot, ezt a büntetéshez igazítja, amelyet a bíróság szab ki az általa figyelembe vett körülményekre alapozva. Végző soron tehát a bíróság döntése az, amelyet a BFB figyelembe vesz, mintsem a jogalkotóé.

Másik szempontból pedig a bíróságnak a Btk. 32. § (2) bekezdése alapján lehetősége van a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozatot rendelni. Ezt a jogosultságát a bíróság pusztán az egyéni belátása alapján gyakorolhatja, ezzel is erősítve a büntetőeljárásban a bíróságba vetett bizalmat. Ha a bíróság ez alapján például eggyel enyhébb végrehajtási fokozatot határoz meg, azonban a BFB úgy dönt, hogy a kiszabható legszigorúbb kategóriába sorolja az elítéltet (ami az eggyel enyhébb végrehajtási fokozatba való sorolás nélkül a középső kategória lett volna), az azt a benyomást keltené, hogy a BFB jóformán figyelmen kívül hagyja a bíróság meglátását, teljesen felülírva ezt a jogintézményt.

A kezdeti kategóriabesorolással kapcsolatos rendelkezések azt vonják maga után, hogy a bíró által meghatározott büntetést további szerv vizsgálja, majd az elítéltet az ő döntésük alapján sorolják be a kategóriákba, ezzel befolyásolva a kiszabott büntetés végrehajtását, amely bár formailag nem érinti a kiszabott büntetés módosítását, mégis nagyban befolyásolhatja azt. Ezzel egy harmadik fél (a jogalkotón és a bírón túl) is beleszól a büntetés kiszabásába, háromfelé osztva azt. Ez a harmadik fél abban tér el a másik kettőtől azonban, hogy nem jogi szakértelemmel vizsgálja az ügyet. Megjegyzendő bár, hogy bizonyos esetekben, amikor a büntetés-végrehajtási intézet a kategóriabesorolást érintő határozatában a fogvatartottra hátrányosan kíván eltérni a törvény által meghatározott keretektől a döntéssel szemben helye lehet bírósági felülvizsgálatnak és akár alkotmányjogi panasz előterjesztésének is.⁴¹ A BFB-nek

⁴¹ CZINE ÁGNES: A büntetés-végrehajtási döntések alkotmányossági értékelése, megítélése, figyelemmel a büntetés-végrehajtási kreditrendszer bevezetésére, Belügyi Szemle 2024/10., 1859-1879.

nincs akkora befolyása a büntetés végrehajtásának a menetére, mint a jogalkotó, vagy a bíró, azonban mégis elég szerepe van a büntetés kitöltése körülményeinek alakításában. Véleményem szerint egy nem jogi szakértelemmel rendelkező fél bevonása a büntetés kitöltésének a körülményeibe negatívan befolyásolja a büntetésvégrehajtást, valamint a büntetéskiszabás integritását is. Másodsorban a bíróba vetett alapvető bizalmat rengeti meg, ha nem jogi szempontból szólnak bele a döntésébe.

Indokolt lenne tehát a jelenlegi tág kategóriameghatározások helyett egy szűkebb, a végrehajtási fokozathoz jobban igazodó, egymásba nem, vagy csak kivételesen átnyúló szabályozást létrehozni.

Konklúzió

A modern büntetésvégrehajtás legfontosabb célja a nyers megtorlás helyett a fogvatartott felkészítése a szabadulás utáni életének berendezésére, a társadalomba való beilleszkedésre és ebből adódóan a jogkövető életmód tartására. Egy ilyen célt elérni több ezer fogvatartottal nem egyszerű feladat, hiszen minden egyén sajátos igényekkel rendelkezik, így egy teljesen egységes módszerrel lehetetlen lenne minden fogvatartott esetében megvalósítani ezeket a reintegrációs célokat. Ezért különösen fontos, hogy egy ilyen rendszer nagy hangsúlyt fektessen az egyéniesítésre, így minden fogvatartott egyedileg meghatározott programokkal, fenyítésekkel, jutalmakkal kerülhet közelebb a sikeres reintegrációhoz.

Ahhoz, hogy tényleg egy progresszív és hatékony büntetésvégrehajtási rendszert lehessen kialakítani, szükséges egy kiszámítható, jogi garanciákkal rendelkező, jogorvoslati lehetőséggel is ellátott szabályozás, amely alkalmas egyrészt arra, hogy a résztvevő fogvatartottak sokrétű reintegrációját megvalósítsa, másrészt pedig arra, hogy megfelelően motiválja a fogvatartottakat az önkéntes részvételre és fejlődésre. A Bv. tv. aktuális módosításai haladó szellemiségűnek mutatkoznak és alkalmasnak tűnnek ezen szempontok teljesítésére, azonban számos aggály merül fel, ami lerontja az egyébként hatékony szabályozást.

Elsősorban orvosolni érdemes az indokolás szükségességét és megismerhetővé tenni a jogalkotó szándékát az egyes rendelkezéseket illetően. Ez lehetőséget biztosít az érdemi reflektálásra, amely a szabályozás fejlesztését eredményezheti. Másodszorban pedig érdemes lenne átgondolni a módosításokkal elérni kívánt célt és megváltoztatni, vagy megszüntetni az ezzel a céllal szembemenő rendelkezéseket. Ezt különösen fontosnak tartom, mivel egy-egy kiszámíthatatlan szabály megdöntheti a rendszer progresszivitását és hatékonyságát, kiüresítheti a kredit- és kategóriarendszer által bevezetett garanciákat, ami végső soron a sikeres reintegrációt fogja indokolatlanul megnehezíteni. Ha a rendszer működésének az alapja a kiszámíthatóság, a progresszivitás és a reintegráció egységesítése, akkor nincs értelme ez alól éles kivételeket tenni, mert az csak megrengeti a teljes rendszer integritását.

Végül pedig indokolt lenne összhangba hozni a kategóriarendszert és a kezdeti kategória-besorolást a kiszabott büntetésvégrehajtási fokozattal, ugyanis jelenleg a büntetésben megszabott végrehajtási fokozat kisebb szerepet játszik a fogvatartott tényleges büntetésvégrehajtási körülményeinek meghatározásában, mint a BFB által végzett kockázatelemzés és a BFB egyéni döntése. Fontos, hogy a bíróság döntése legyen az elsődleges szempont a büntetésvégrehajtás körülményeinek a meghatározásánál, ami egyúttal azt is jelenti,

hogy a különböző végrehajtási fokozatra ítéltak kezdetben ne kerülhessenek azonos kategóriába. A büntetésvégrehajtás megfelelő működéséhez és céljainak az érvényesüléséhez egy sokkal szilárdabb rendszer lenne indokolt, melyben a végrehajtási fokozatokat egyfajta kapu választja el egymástól, melyeken csak komoly feltételek teljesülése jelenthet átjárást. Véleményem szerint célszerűbb lenne, ha a kezdeti kategóriabesorolás során meghatározható kategóriák szorosabban lennének a bíróság által meghatározott végrehajtási fokozathoz kötve. Így például fogház esetén csak az I. és II. kategória között, börtön fokozat esetén a III. és IV., míg fegyház esetén az V. és az egységesítés kedvéért egy esetleges VI. kategória között lehessen válogatni a kezdeti kategóriabesorolás során, valamint ezek a kategóriák igazodjanak az adott végrehajtási fokozatnak megfelelő körülményekhez. Emellett indokoltnak tartom, hogy ha az előrehaladás során a fogvatartott úgy lenne kategória előre- vagy visszasorolásra jogosult, hogy azzal végrehajtási fokozatot váltana, a váltáshoz szükséges legyen a büntetés-végrehajtási bíró jóváhagyása. A büntetés-végrehajtási bíró, mint az ítélező bíró „meghosszabbított keze”⁴², megfelelően meg tudja vizsgálni az aktuális körülményeket, azokat pedig össze tudja vetni a büntetés kiszabáskori körülményekkel. Ha a bíró úgy állapítja meg, hogy a fogvatartott személyére, körülményeire, magaviseletére, elkövetett bűncselekményére és eddigi fogvatartotti életére tekintettel alkalmas az enyhébb végrehajtási fokozathoz tartozó kategóriában való elhelyezésre, a kategória előresorolásnak helyt ad, ellenkező esetben az előresorolás tolódik. A büntetésvégrehajtási-bíró az eddigiekben is számos feladatot látott el, ami az adott fogvatartott jogi helyzetét, státuszának változását érintette, ráadásul a korábbi rezsimerendszerben is ő látta el a végrehajtási fokozat váltására irányuló eljárást, így nem ésszerű, hogy az új rendszerben nincs hasonló szerepe.

Mindezekről eltekintve azonban az új büntetésvégrehajtási rendszer bár kezdetben szokatlan lehet a fogvatartottak számára, a rendszer megszokását, a mindennapi életükbe fogadását követően pozitív hatást gyakorolhat a reintegrációjuk folyamatára. Az eddigi rövidtávú jutalmak és fenytések csak rövidtávú hatást tudtak gyakorolni a fogvatartottakra – a hátrányokat elviselték és további következményekkel nem kellett törődniük, legfeljebb a hátrány jövőbeni elkerülése volt a motiváció. A kredit- és kategóriarendszer azonban folyamatos hosszútávú jutalmakat és fenytéseket tesz lehetővé, ami a fogvatartottat rendszeresen képes motiválni, ezzel hozzájárulva ahhoz, hogy a büntetésük kitöltésének teljes ideje alatt fenntartsák a teljesítményüket. Ha ezt a kezdetleges szabályozást tovább finomítja a

⁴² EISEMANN Krisztián, GYURNIK Mária, RAGÓ Ferenc: *Jogi ismeret jegyzet a büntetés-végrehajtási (biztonsági) főfelügyelő ráépülő szakképzéshez*, 2018, 22.

jogalkotó, akkor véleményem szerint Magyarországon rendkívül kedvező hatásokat valósíthat meg – az egykori fogvatartottak a társadalom hasznos és egyenlő tagjaivá válva járulhatnak hozzá a saját egyéni fejlődésükhöz, mindenfajta megbélyegzéstől mentesen, ami végső soron a társadalomnak a fejlődését, biztonságát és az elfogadását teszi lehetővé.

Irodalomjegyzék

Szakirodalom, egyéb források

A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításának tervezetéről

ALBERT Fruzsina, BÍRÓ Emese: *A sikeres reintegráció, Életkeretek a börtönön innen és túl*. Szubjektív reszocializációs esélyek, 2015, 143-167.

BARBALICS Nikolett: *Fogvatartotti programok a reintegráció jegyében*, Börtönügyi Szemle 2015/4., 69-75.

BOLGÁR Judit: *A reintegráció fogalmi megközelítése a deviancia jelentéstartalmán keresztül*, Börtönügyi Szemle 2018/1., 5-18.

BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós: *Kriminológia*, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019.

BROSENS, D., DONDER, L., DURY, S. ÉS VERTÉ, D. (2015): *Barriers to Participation in Vocational Orientation Programmes Among Prisoners*. Journal of Prison Education and Reentry, 2. sz. 9–22.

BURIK Mónika (2011): *A magyar és külföldi büntetés-végrehajtási intézetek pénzügyi és gazdasági tevékenységének összehasonlítása*. Doktori értekezés. Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron.

CZINE ÁGNES: A büntetés-végrehajtási döntések alkotmányossági értékelése, megítélése, figyelemmel a büntetés-végrehajtási kreditrendszer bevezetésére, Belügyi Szemle 2024/10., 1859-1879.

KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer, ABSz, 2024/1., 16-23.

KOVÁCS MIHÁLY: *A foglalkoztatás és a szakmaképzés jelentősége a büntetés-végrehajtás reintegrációs feladataiban*, Börtönügyi Szemle 2019/3., 19-33.

MIKLÓSI MÁRTA: *A büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységeinek új rendszere*, Iskolakultúra, 26. évfolyam, 2016/5. szám, Debrecen, 48-62.

NAGY ANITA: *A reintegráció, a reintegrációs őrizet és a kötelező kegyelmi eljárás eredményessége*, Miskolci Jogi Szemle 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám), 394-406.

NOVÁK ZOLTÁN: *A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben*, Börtönügyi szemle, 2004., 23. évf. 4. sz., 47-58.

SZABÓ JUDIT: *A bűnelkövetők rehabilitációjának meghatározó irányzatai a nemzetközi szakirodalom tükrében*, Alkalmazott Pszichológia 2012/2, 73-88.

Jogsabályok

16/2014. évi (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírás helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól.

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről.

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.